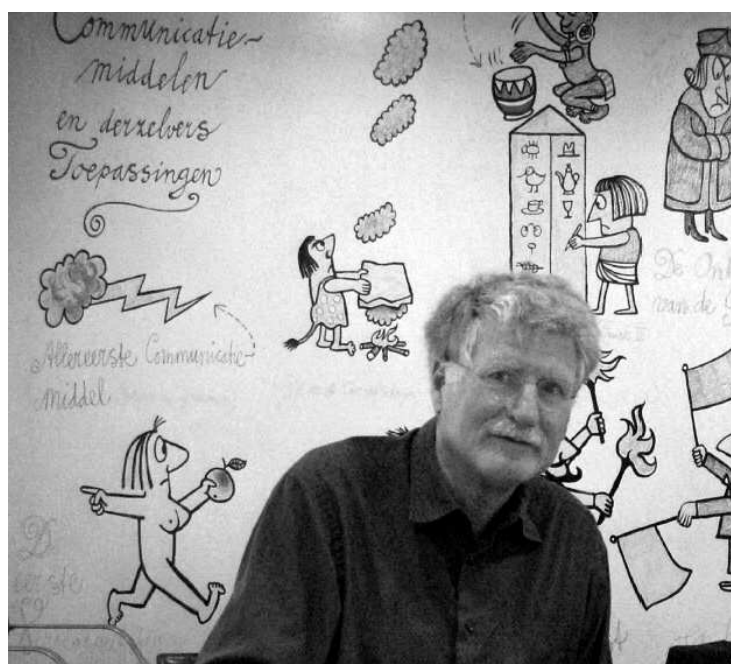

Ruud Gortzak en de doorbraak van het maatschappij-kritische cabaret

De jaren 1960 tot 1980 waren woelige jaren in de geschiedenis van *de Volkskrant*. Enkele ouwe knarren vertellen hoe zij die tijd in de maatschappij én op de redactie hebben beleefd.

Deel 1: Het cabaret. Ruud Gortzak geeft antwoord op de vragen.

Sommige mensen moeten je gehaat hebben. Last van gehad?

'Er zijn veel mensen die me gehaat hebben, niet alleen in de cabaretwereld, maar ook in de wereld van de musical en het toneel. Ooit is Joop van den Ende briesend op mij af gekomen, nadat ik een show van André van Duin ongunstig had besproken. Hij zou me, schreeuwde hij, hoogstper-

Ambitieuus

Daar zijn we weer, voor het eerst na de vakantie. Sinds het ontstaan van de *Volkskrant* zijn we bijna tweeënhalve jaar en 73 nummers verder. Wie had dat ooit gedacht. Het krantje verheugt zich in groeiende populariteit, niet alleen bij de pensionado's, ook bij allerlei collega's op de krant en sommige daarbuiten. Het heeft kennelijk een functie. Vandaar dat we nog niet van plan zijn ermee op te houden.

Een ambitieus plan hebben we, waarvan vandaag de eerste stap zichtbaar is. Ervan uitgaand dat de jaren '60 tot '80 niet alleen erg woelige maar ook interessante jaren waren, bedachten Han van Gessel en ik oud-collega's die destijds 'met hun voeten in het bluswater' stonden, te laten vertellen over hun persoonlijke ervaringen als journalist in die tijd. De titel: *Broeinest VK*. We mikken op tien afleveringen. Het resultaat moet een inzicht geven in de manier waarop onze generatie *Volkskrant*-journalisten in die jaren het vak beoefende en beleefde. We beginnen met Ruud Gortzak, soms geliefd, vaak gehaat door de cabaretiers en acteurs over wie hij schreef. Plezier!

Jacques de Jong

soonlijk de zaal uit gooien, als hij me ooit nog bij een door hem geproduceerd programma zou zien.

'Liesbeth List is jaren kwaad op mij geweest, omdat ik in een recensie geschreven had dat ze een bezopen kapsel had. Robert Long is woedend op mij geweest. Paul van Vliet ook. Mijn broer Wouter is op sociëteit de Kring ooit aangevallen door een toneelspeler die dacht dat hij mij voor zich had. Zo heb ik mij ook als theaterrecensent veel woede op mijn hals gehaald.'

Ook het grote toneel dus?

'Ik ben, toen Jan Paul Bresser chef Kunst werd, theaterredacteur van de krant geworden. Geheel in de trant van de krant werd in die tijd ook bij het grote toneel de nadruk gelegd op de maatschappelijke relevantie.

'We hadden de *Actie Tomaat* achter de rug en richtten ons met name op groepen als *Werkteater*, *Baal*, *de Nieuwe Komodie*, *Sater* en het *Groot Limburgs Toneel*. Dit tot groot ongenoegen van gezelschappen als de *Haagse Comedie*, *Toneelgroep Theater* en *Appel*. Het *Publiektheater* nam een soort tussenpositie in omdat het trachtte af te komen van het in onze ogen zo burgerlijke toneel. 'We schreven meer

over de opvattingen van de regisseur dan over het spel van acteurs en actrices. Dat maakte de krant gehaat bij de toneelspelers. Ik kan me dan ook meer interviews herinneren met regisseurs als *Hans Croiset*, *Gerard Jan Rijnders*, *Theu Boermans*, *Ton Lutz*, *Marquardt*, *Peter Oosthoek*, *Leonard Frank* en *Peter de Baan* dan met actrices als *Marjon Brandsma*, *Bea Meulman*, *Anita Menist* en *Will van Kralingen*.

'Op de kunstredactie kwam discussie over mijn stukken. Vooral Hans Heg en Willem Kuipers toonden zich dikwijls weinig enthousiast. Ook Harry Lockfeer liet me weten dat met Martin Schouten, die op de verslaggeverij werkte, een meer bekwaam theaterredacteur was binnengehaald. Er zijn, naar mijn gevoel, toen een paar rare spelletjes gespeeld. Uiteindelijk ben ik in 1985 op de verslaggeverij terechtgekomen. Ik ben in 1996 met vut gegaan.'

Hoe heb jij als *Volkskrant*-journalist met jouw specialisme de jaren '60 tot '80 beleefd?

'Toen ik in 1970 bij de krant kwam was daar van alles aan de hand. Een groep jongeren met onder anderen Martin Ruyter,

Zie verder pagina 2

Ruud Gortzak vervolg van pagina 1

Henk Huurdeman, Jan Bank, Lambiek Berends, Ben Haveman en Jan Paul Bresser was toen bezig met het opstellen van een strijdplan om de krant in een progressievere richting te duwen en tal van oude chefs door jongeren te vervangen. Het was allemaal reuze spannend voor iemand die net van het autoritair geleide *Algemeen Dagblad* kwam.

'Ik was in die tijd meer met de krant dan met mijn vrouw getrouwd en dat had in 1970 een scheiding tot gevolg. In 1971 leerde ik mijn huidige vrouw kennen. We kregen kinderen en de kunstredactie was met Ad Odijk, Jan Paul Bresser, Hans Heg, Lidy van Ginneken, Lidy van Marissing en Bob Bertina een club waarbij ik me wel thuisvoelde. Wij kwamen bij elkaar thuis en gingen zo nu en dan samen ergens eten. Ik vond dat voldoende sociaal contact met collega's. In Hesp kwam ik niet omdat ik vrouw en kinderen nog wel even wilde zien voor ik 's avonds naar het theater ging. Zo heb ik altijd een zekere afstand tot de mensen op de krant gehouden.'

Hoe ben je begonnen?

'Ik kwam bij de krant als opvolger van Gerard Pâques. Hij ging een jaar naar India en Afghanistan en had tegen Pluijm gezegd dat ik de enige was die hem kon opvolgen. Ik werkte in die tijd op de Amsterdamse redactie van het *Algemeen Dagblad* en had daar wel interviews gemaakt met Willeke Alberti, Françoise Hardy, Patricia Paay, het zangduo *Maywood* en anderen.

'De bedoeling was dat ik de eindredactie van een wekelijkse showpagina zou gaan doen en dat ik met ironische ondertoon mensen uit de Nederlandse amusementswereld zou interviewen. De eerste met wie ik sprak, was *Therèse Steinmetz*. Ad Odijk vond dat ik bij haar precies de juiste toon getroffen had en dus ben ik op die manier doorgegaan, tot zijn volle tevredenheid.

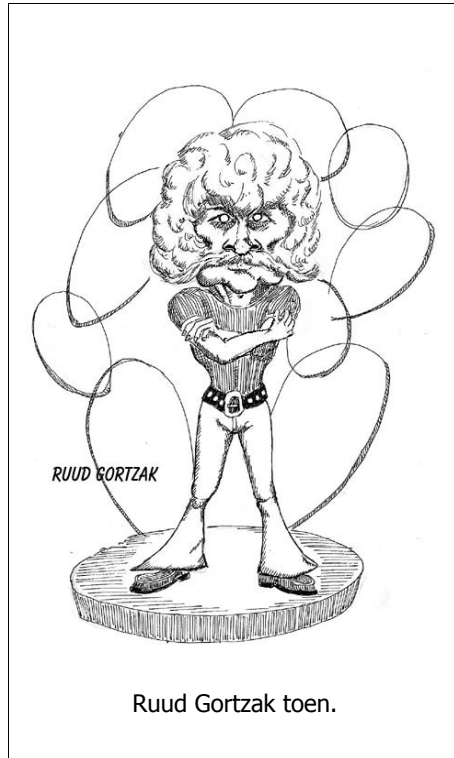
'Verder zou ik me met cabaret bezighouden omdat Jan Paul Bresser daar minder tijd voor kreeg. Die werd klaargestoomd om Odijk als chef op te volgen. Ik ben toen vrij snel begonnen met het interviewen van groepen als *Don Quishocking*, *cabaret-Ivo de Wijs*, *Tekstpiement* van Jos Brink, *Dubbel en Dwars* van Jack Spijkerman, *Boemerang*, het *Nationale Hekelcabaret* en andere kleine groepen over de vraag wat zij als cabaret beschouwden.'

Kreeg je voldoende vrijheid?

'Ik kon ik mijn eigen gang gaan, al vond ik wel dat ik te veel moest doen. Naast recensies maakte ik ook interviews met bui-

tenlandse sterren als *Hildegard Knef*, *Zarah Leander*, *Randy Newman*, *de Pointer Sisters* en vele anderen. Daarbij deed ik ook bureauwerk: ik was elke dag rond half elf op de krant, ging tegen vijf uur naar huis en zat vijf avonden in de week in het theater en elke zondagmiddag weer op de krant. Alles bij elkaar een beetje te veel van het goede.

'Ik heb nog sterk het idee dat mijn stukken soms ernstig geleden hebben onder het gebrek aan tijd. In de eerste jaren moest ik zelfs na een voorstelling nog binnen drie kwartier een recensie hebben

Ruud Gortzak toen.

'Je kunt het publiek niet de zaal in, maar wel de zaal uit schrijven'

doorgebeld, hetgeen niet altijd bevorderlijk was voor een afgewogen oordeel. Toch waren die jaren voor het grootste deel voor mij een plezierige periode bij de krant.'

Je stond bekend als een ultralinkse jongen, mede vanwege je communistische familie. Was dat in de krant te herkennen?

'Zelf was ik van mening dat cabaret maatschappijkritisch diende te zijn, taboes moest zien te doorbreken en, zoals Louis Paul Boon geschreven had, de mensen een geweten diende te scheppen. Cabaret moest links zijn. Vanuit die optiek heb ik cabaret altijd bekeken. Vandaar waarschijnlijk dat ik vaak de term 'te weinig

kritisch' in mijn recensies gebruikte. Persoonlijk heb ik daar op de krant weinig last mee gehad. Er werd op de redactie niet zoveel gesproken over de recensies.

'Ik herinner me wel een opmerking van Jan de Vries op een 12-uursvergadering na een interview met Liesbeth List. Zij had me verteld dat ze, als ze geen succes meer zou hebben, nog altijd werkster kon worden omdat ze een paar stevige handen aan haar lijf had. Ik vroeg haar toen naar haar favoriete lichaamsdeel. Ik verwachtte dat ze handen zou zeggen, maar er kwam iets geheel anders uit. Jan de Vries vond dat je zulke vragen niet kon stellen. Willem Ellenbroek zei dat ik juist meer van dit soort vragen moest stellen.

'Na een jaar stopte de wekelijkse showpagina vanwege bezuinigingen. Wel verscheen er korte tijd later een radio/tv-pagina, eerst met Jan Bank, later met Peter van Bueren. Ik ben toen ook voor die pagina ingeschakeld.'

Maar je bleef bij het cabaret betrokken?

'Op cabaretgebied bleef ik recensies schrijven en interviewen. In die jaren heb ik gesproken met *Toon Hermans*, *Wim Sonneveld*, *Paul van Vliet*, *Liselore Gerritsen*, *Sieto Hoving*, *Leen Jongewaard*, *Boudewijn de Groot*, *Ramses Shaffy*, *Jasperina de Jong* en *Erik Herfst*, *Herman van Veen*, *Jaap van de Merwe*, *Bram Vermeulen*, *Brigitte Kaandorp* en vele anderen. Steeds was mijn uitgangspunt dat cabaret maatschappijkritisch diende te zijn. Vooral Toon Hermans en Wim Sonneveld gingen uitvoerig in op de manier waarop zij cabaret bedreven.

'Toon Hermans vertelde me ervan uit te gaan dat mensen vermaakt moeten worden, dat ze zich kunnen ontspannen en plezier kunnen hebben, meer eigenlijk niet. Engagement, vond hij, zit ook in de man die zegt 'het leven is goed'. Voor Toon Hermans was de mens niet links of rechts. De mens is de mens, zei hij. Volgens hem hoefde je niet altijd te wijzen op de fouten en de rottigheid in de maatschappij.'

'En Wim Sonneveld zei me in een interview dat je zijn programma geen kleinkunst meer kon noemen. Het leek volgens hem op opera, revue, cabaret, ballet, op alles, amusement, divertissement. Hij zei: ik amuseer de mensen wel maar ik laat ook doorschemeren hoe ik in het leven sta.'

In de loop van de tijd is de mening over iemand als Toon Hermans bij de krant wel veranderd. Logisch?

'Dat de krant later over Toon Hermans anders is gaan schrijven, vind ik niet zo verwonderlijk. Mijn opvolger Patrick van

Zie verder pagina 3

Ruud Gortzak

Vervolg van pagina 2

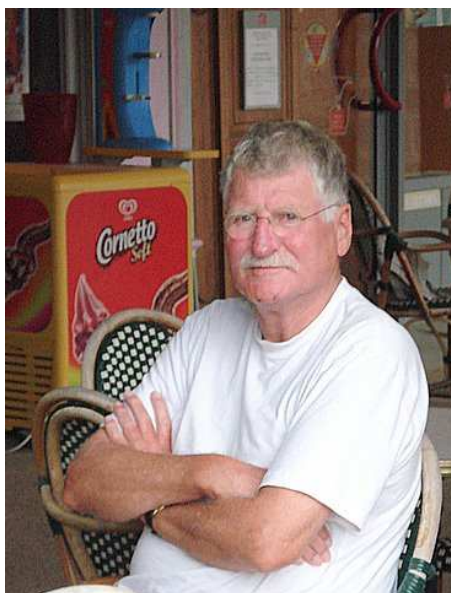
den Hanenberg is een ander persoon dan ik. Hij legt andere accenten.'

Wim Kan dan?

'Wim Kan zie ik nog altijd als een man die wel *deed* of hij een politiek conferencier was, maar dat in wezen niet was. Zijn opmerkingen gingen meestal over de uiterlijkheden van politici (Schmeltzer, 'de gladde teckel met een kluif in zijn bek'), maar hun politieke standpunten ging hij zelden te lijf. Het is natuurlijk vermakelijk om hem als stationschef in een zaal te horen roepen: 'Eerste rij tuig uitstappen', als daar een gezelschap hoogwaardigheidsbekleders zit, maar zo'n opmerking zet niet erg veel zoden aan de dijk als er geen vervolg aan wordt gegeven.'

Waar zat in die tijd de doorbraak bij het cabaret?

'Een favoriete groep van mij was - naast *Neerlands Hoop* - *Don Quishocking*. Neerlands Hoop was natuurlijk de meest spraakmakende groep, maar de mensen van Don Quishocking hadden een bepaald venijn en een zekere ironie die mij wel

Ruud Gortzak nu.

bevielen. De groep van Ivo de Wijs was er meer een van de gein en het plezier, maar Don Quishocking kon heel fel en kritisch uit de hoek komen. Naast Don Quishocking waren groepen als die van Rob van de Meeberg, *het Nationale Hekelcabaret*, *Dubbel en Dwars*, *het Krisiscabaret*, de shows van Adèle Bloemendaal en de soloprogramma's van Frans Halsema voor mij wel aantrekkelijk.

'De meest maatschappijkritische groe-

pen - druppels in een regenbui, heb ik die ooit genoemd - bleven erg in de marge en braken niet door naar een echt groot publiek. Ik ontdekte dat je publiek niet *naar* de zalen kan schrijven. Je kunt ze er wel *uit* schrijven, is me gebleken bij Bram Vermeulen en Don Quishocking. Ik heb eens een soloprogramma van Bram Vermeulen afgekraakt. Hans van Wissen was van die recensie zo geschrokken dat hij Bram kort daarna heeft geïnterviewd. Maar de zalen bleven vrijwel leeg.

'Toen Don Quishocking-lid George Groot in de Bhagwan-beweging verzeild raakte en er een programma werd geschreven over de ruzies die dat in de groep veroorzaakte, schreef ik een recensie met de opmerking dat ze zich maar beter konden opheffen. Dat gebeurde ook, want de zalen bleven leeg. Fred Florusse schrijft in een boekje over *Don Quishocking* dat ze vanwege mijn recensie gestopt zijn. Maar dat was een grapje.

'Het cabaret heb ik in de jaren tachtig sterk zien veranderen. Met mensen als *Herman Finkers*, *Brigitte Kaandorp*, *Karin Bloemen* en anderen die de nieuwe lulligheid op de planken brachten, had ik weinig affiniteit.'

Jacques de Jong

Ben de Graaf nog niet vergeten bij de media

Daar verscheen plotseling het hoofd van Ben de Graaf in het breedbeeld tijdens een zap-sessie op dinsdagmiddag 21 augustus. Alsof hij nooit was weg geweest, demonstreerde hij op verzoek van de presentator van RTV Noord-Holland hoe je met één biljartbal twee andere moet raken. En eveneens op verzoek van de presentator deed hij nog eens voor hoe hij vroeger zijn biljartcommentaren deed, op fluistertoon, dicht op de microfoon. Het bleek de inleiding te zijn op een biljartwedstrijd in Warmenhuizen. 'Dat was in april', vertelt een verbaasde Ben de Graaf desgevraagd. 'Ik snap niet waarom ze dat nu weer hebben uitgezonden. Ja, ik ben nog vijf of zes keer per jaar met commentaar op de radio of de tv. Opmerkelijk toch dat ze altijd mij uitkiezen van alle collega's uit mijn tijd. Twee jaar geleden heb ik ook commentaar gegeven over de aanstelling van Van Basten als bondscoach, dat hij geen ervaring had als coach. Nou, je ziet wat er gebeurt.'

In de bewuste uitzending slaagde hij er ook nog in zijn gramschap te ventileren over het hedendaagse voetbal. Johnny Heitinga of Wesley Sneijder had net in die tijd een rotschop uitgedeeld aan een tegenstander. Ben op de tv: 'Dat heb je bij biljarten niet.'

Reacties?

Rijker en breder, noemt de Volkskrant zichzelf sinds afgelopen zaterdag. Twee nieuwe katernen erbij: *HartenZiel*, en *Reizen*. Bij de ouwe knarren zal Cees Gloudemans de terugkeer van *Reizen* verwelkomen. Die heeft zich altijd afgevraagd waarom de goudmijn van het reiskatern moest verdwijnen. En iemand als Jan Luijten vindt waarschijnlijk *Hart en Ziel* als zodanig een aanwinst. Daarentegen kunnen we ons voorstellen hoe Martien Schurink briesend ziet dat de Sport in *Het Vervolg* achter de advertenties is komen te liggen, net zoals Kunst trouwens.

Het lijkt weer een ouderwets dikke krant te worden, de zaterdagkrant, helemaal van deze tijd, met verbindingen naar andere media zoals het internet.

Vraag: vinden wij ouweknarren daar iets van? Geef uw mening en reageer per e-mail naar volkskrant@gmail.com.

HESP

Voor het onderhouden van onze contacten is er op de derde dinsdag van september, de 18^e dus, weer een borrel.

Toch maar weer in Hesp. We hebben tot nu toe geen alternatief kunnen vinden. Voor suggesties houden we ons aanbevolen.

Tot dan, vanaf 16 uur.

ERG

Hoe erg het is in India illustreert een foto-onderschrift op de Buitenlandpagina van 22 augustus. Op de foto een stel uitgemergelde koeien, met in de achtergrond een bukkende vrouw. Tekst: 'Een vrouw verzamelt in de woestijn van Rajasthan koeienpoep om te worden gebruikt als brandstof voor het koken.' Eerst poep verzamelen, dan wacht de brandstapel.

